

CHARM-GAR CHORBOG' SAROIYI TARIXI VA ARXITEKTURASI

Imamov Suxrob Solexovich

Buxoro muhandislik texnologiya instituti "Bino va inshootlar qurilishi" kafedrası stajyor-o'qituvchisi

ИСТОРИЯ И АРХИТЕКТУРА ЧАРМ-ГАР ДВОРЕЦ ЧОРБОГ

Имамов Сухроб Солехович

стажер-преподаватель кафедры «Строительство зданий и сооружений»
Бухарского инженерно-технологического института

HISTORY AND ARCHITECTURE OF CHARM-GAR CHORBOG PALACE

Imamov Sukhrob Solekhovich

Construction teacher of —Construction of buildings and structures|| department of
Bukhara Engineering-Technological Institute

Kalit so'zlar: Charm-Gar Chor-bog' saroyi, ayvon, naqshinkor shifti ustunlari, usta Nusratullo Tursunov, Haram, Asosiy zal, Pisarenko Semyon Kuzmich, Xazrati Qosim Shayx xonaqosi, A. Balaev, Asosiy zal.

Ключевые слова и фразы: Шарм-Гар Дворец Чор-бог, крыльцо, декоративные потолочные колонны, мастер Нусратулла Турсунов, Харам, Главный зал, Семен Кузьмич Писаренко, Дом Хазрата Касыма Шейха, А. Балаев.

Key words and phrases: Charm-Gar Chor-bog palace, porch, decorative ceiling columns, master Nusratullah Tursunov, Haram, Main hall, Semyon Kuzmich Pisarenko, Hazrat Kasim Shaykh's house, A. Balaev, Main hall.

Karmana hududida yana bir yirik, qadimgi saroy-bog'lardan birini tarixiy manbaalarda ko'rsatilishicha Charmgarchorbog'dir. U butun Buxoro amirlarining sulolasiga tegishli bo'lgan. Asosan Buxoro amiri Abdulaxadxon Karmanada Charmgarchorbog' saroyida yashab davlatni boshqargan. Og'zaki ma'lumotlarga ko'ra, Karmanadagi Charm-Gar Chor-bog' saroyi XVIII asr oxiri XIX asr boshlarida qurilgan. Chor-bog' nomi to'rt bog' degan ma'noni bildiradi. Bog' shimoli-sharqiy tomondan Ko'yna-Arkning baland devori [1975 yil xarobalari] bilan o'ralgan bo'lib, uning orqasida suv bilan to'ldirilgan chuqur xandaq bor edi. Bog' hududida amir shifokori binosi joylashgan bo'lib, hozir u zamonaviy shifoxona majmuasining bir qismidir. Saroyning keng bo'lganligini XIX asr oxiridagi ustalardan biri aytdi. usto Shirin Murodov bilan birga saroyi bezashda qatnashgan.

**1-rasm Karmanadagi amir Abdulahadxon Charm Gar saroyi haramining asosiy zali
1955-63 yy va 1977 yillardagi ko'rinishi**

1949-yilda Karmanga tashrif buyurgan me'mor A.Balaevning hisobotlari va kundaligiga ko'ra, bu yerda rasmiy binolardan tashqari – qabulxona va taxt xonalari, amir raqslarni tomosha qiladigan zali bo'lgan haram, ovqat xonasi ham bo'lgan. oshxona, soqchilar xonasi, turli xo'jalik xonalar hammom, qamoqxona va ot hovlisi va boshqa xonalar bo'lgan.

1977 yilgacha ko'plab binolar va binolar saqlanib qolgan. Zali bilan haram bu ikki qavatli bino bo'lib, zalni uch tomondan qoplaydi. Hovli o'rtasida daraxtlar bilan o'ralgan uy saqlanib qolgan. Asosiy omon qolgan zal kuchli rivojlangan stalaktit boshlari bo'lgan to'rtta o'yilgan yog'och ustunlarda ochiq ayvonli baland xonadir. Hovliga kirish janubi-g'arbiy burchakda, janubi-sharqiy burchakda esa ikkinchi qavatdagi haram xonasiga va katta zalning balkoniga olib boradigan zinapoya bo'lib, u yerdan amir raqslarni tomosha qilar edi. Balkon ikkinchi qavatdagi haram binolari bilan bog'langan. Zal va ayvonning bezaklari badiiy jihatdan katta qiziqish uyg'otadi. Zal devorlari stalaktitli bezakli to'qcha-banda bo'shliqlar, o'simlik va geometrik naqshlar, ganch o'ymakorligi bilan boyitilgan.

O'yilgan yog'och ustunlar yog'och o'yilgan asoslarda ko'tariladi. Zalning yog'och shifti o'yilgan va bo'yalgan, ayvon esa stalaktit bezakida xauzak o'ymakorligi bilan yog'och panellardan yig'ilgan. O'rtadagi ayvon shifti ko'tarilgan.

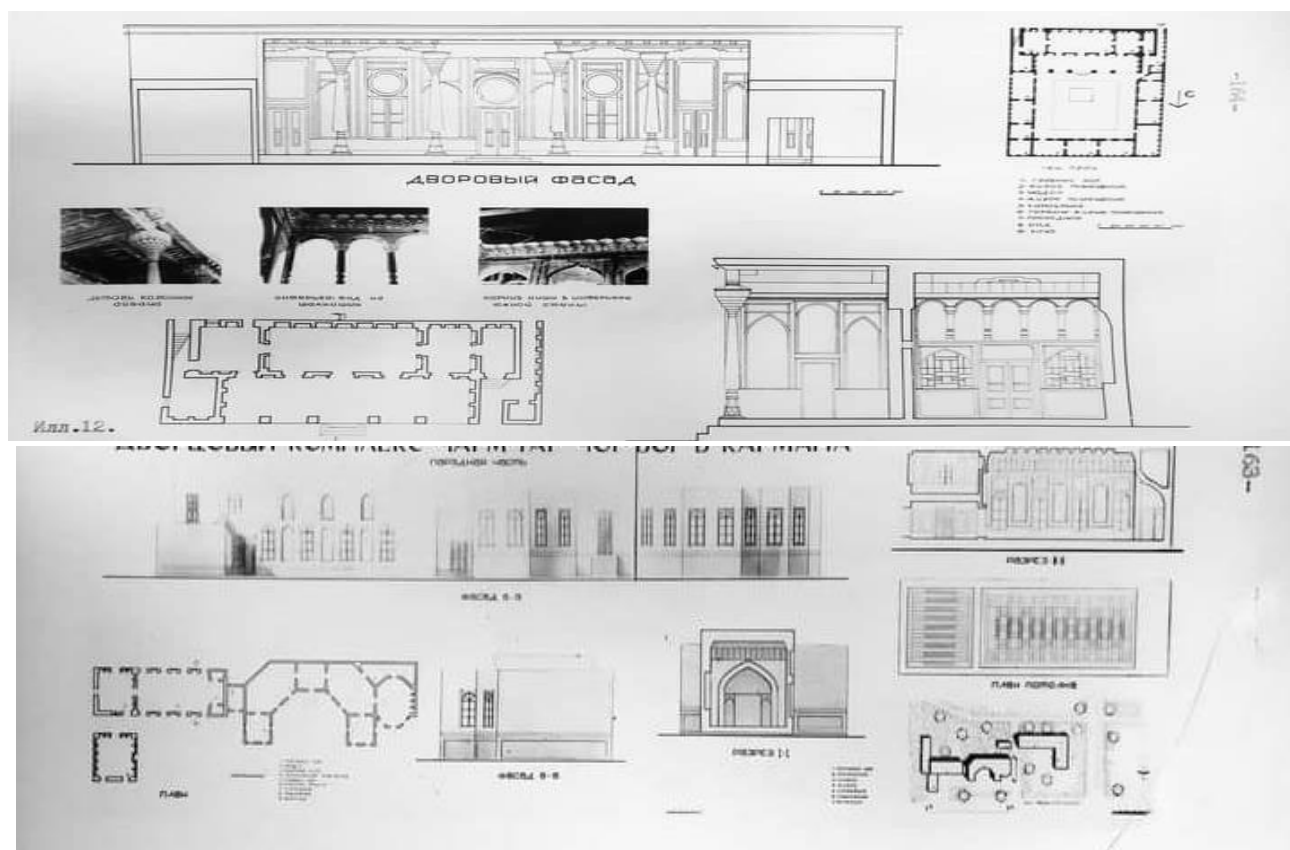

**2-rasm 1977 yilgacha ko'plab binolar va binolar saqlanib qolgan.
Saroyning zali bilan haramining naqshinkor devorlari**

Zalning janubi-g'arbiy tomonida - yordamchi va qo'riqlash xonalari bo'lgan. Saroyning markaziy qismi bu qabul qilish uchun, shuningdek, rasmiy maqsadlar uchun mo'ljallangan binolar guruhidir. U haramdan 500 metr uzoqlikda joylashgan. Binolar shimoli-sharqiy qismida joylashgan bo'lib, ikkita sakkiz burchakli zal, taxt xonasi va bir nechta yordamchi xonalardan iborat majmuani ta'minlaydi. A.Balaev ta'rifiga ko'ra, ularning oldida ikki qavatli ayvonlar bo'lgan, hozir ayvondan asar ham qolmagan. Zallardan biri "ko'k" deb nomlanadi. Bu nom zal shiftining ko'k rangda zarhal rangli bezakli geometrik naqsh bilan bezatilganligidan kelib chiqqan. Bundan tashqari, uning orqasidagi ikkinchi sakkiz burchakli zalga o'tish - taxt xonasi bo'lgan.

Taxt xonasi g'arbiy tomonida ko'tarilgan, qirrali ark ko'rinishidagi tokcha bilan bezatilgan, taxt joylashgan xonani /7,5x8 m/ ifodalaydi.

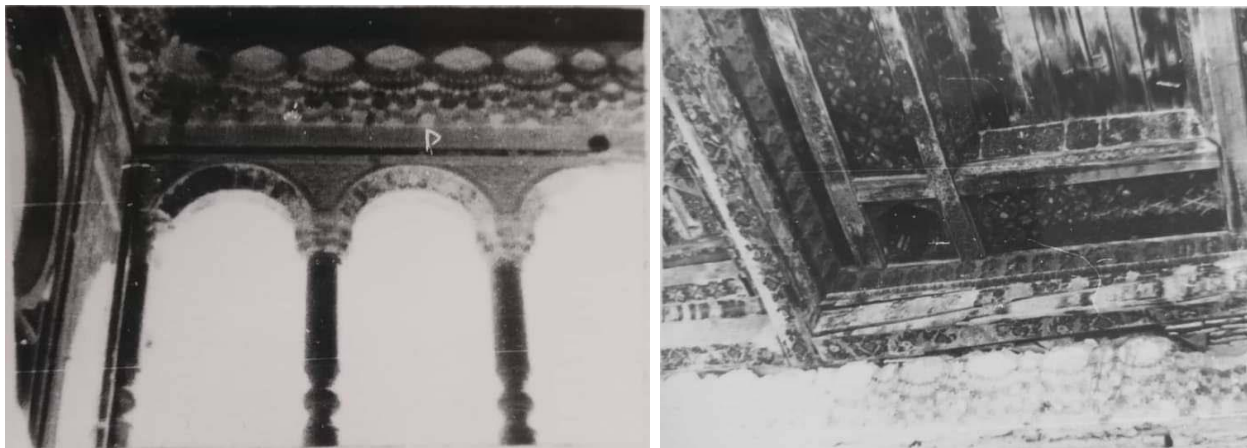
Haramning chap va o'ng tomonida old eshikning orqa xonalari uchun teshiklar mavjud. Bu kirish faqat amir va uning zudlik bilan zarur bo'lgan xizmatkorlari uchundir. Taxt xonasining sharqiy tomonida ulashgan kommunal xonalar, shuningdek, boy bezatilgan. Endi boy bezatilgan taxt xonasi eng yaxshi saqlanib qolgan. Bu yerda ganch va yog'ochga o'ymakorlik, naqqoshlik (turli xil texnikalar) qo'llanilgan.

3-rasm: Karmanadagi Charm Gar Chor-Bog'ining Rejasi, Qirqimi va saroyning fasad qismining chizmasi

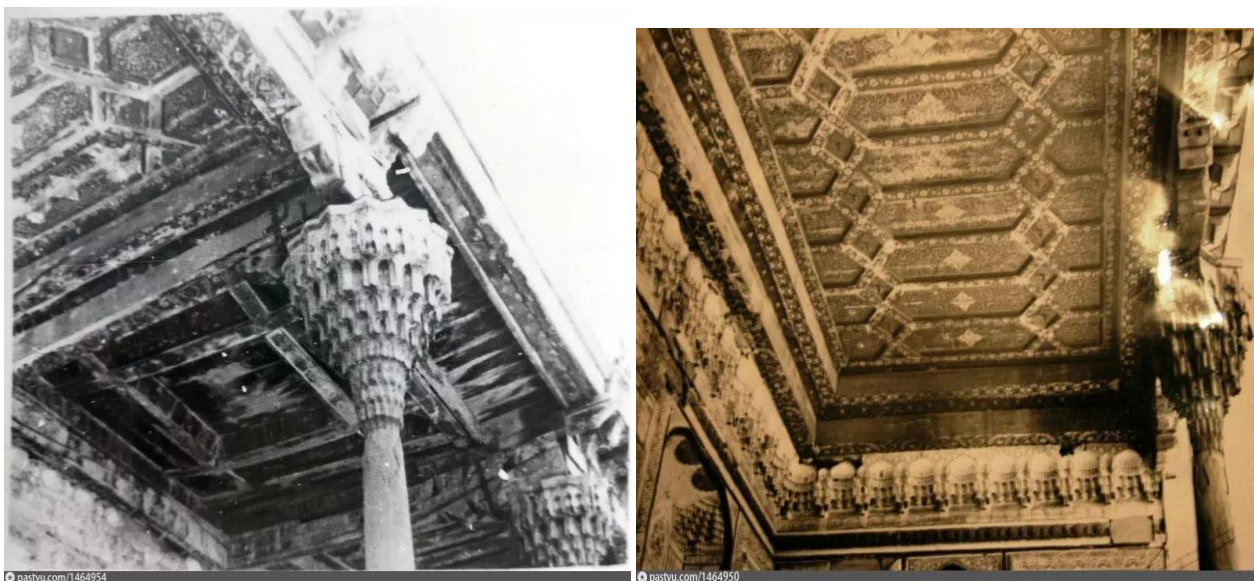
A.Xotamov va Sh.Xalilovlar ta'kidlashicha Charmgarchorbog' hududida Abdullahon uyi va masjidi bo'lgan. Bu saroy-bog' dastlab XVI asrning ikkinchi yarmida qurilgan bo'lib, xajmiy tuzilishi, ko'rinishi jihatdan ko'pburchakli, muhtasham, ikki qavatli qilib bunyod etilgan. Abdullaxon uyining me'moriy yechimi jihatidan Mirzachorbog', Charmgarchorbog', Gulchorbog'dagi saroylarga namuna saroy me'morligiga oid masalalar ham ko'rsatilgan. Hozirda saroy yo'q bo'lib ketgan. To'plangan ma'lumotlar

asosida hozirgi kunda saroy-bog'larning o'rni qayerda joylashganini aniqlash mumkin. Zarafshon daryosining asosiy o'zani biz tadqiq qilayotgan saroy-bog'lardan ancha uzoqlashgan. Hududiy geografik muhitda oldingiga nisbatan ancha o'zgarishlar bor. Olib borilgan izlanishlar yozma manbalar, bajarilgan dislokatsiya merosni batamom yo'q bo'lib ketish xavfini oldini olish imkoniyatini beradi. Shu bilan birga mavjud ma'lumotlarni yangi ma'lumotlar bilan to'ldirishga undaydi.

4-rasm:Charm gar Chorbog' saroyi ayvonidagi naqshinkor shifti va ustunlari

Hozirgi Karmana Qishloq xo'jalik kollejining g'arb tomonida (kollejning futbol stadioni, yotoqxonasi va ustaxonalari o'rnida) Charmgarchorbog' joylashgan. Bu bog' Zarafshon daryosiga yaqin bo'lganligidan g'oyat so'lim, badavo bo'lgan. Abdullaxon uyi (amir qarorgohi) va masjidi ham shu bog'da bo'lgan. Abdullaxon uyi ko'rinishi jidatidan muhtasham, ko'pburchakli, ikki qavatli bino bo'lgan. Hovlining sharq tomonida (kollejning futbol stadioni o'rnida) masjid qurdirgan, u Abdullaxon masjidi deb yuritilgan.

5-rasm Charm gar Chorbog' saroyi ayvonidagi naqshinkor shifti va ustunlari

Masjidning old tomoniga 11 ustunli aylana ayvon solingan. Masjidga sharq tomonidan kirilgan. Masjid o'z zamonasining arxitekturasida shohona binolar singari qurilgan.

Mang'itlar sulolasi davrida Karmanaga e'tibor yanada kuchaygan. Mang'itlar sulolasi ikkinchi amiri Mudammad Doniyolbiy (1758—1785) nisbatan tashlandiq holga kelib qolgan amir qarorgohi va Masjidni ta'mirlab, hovli o'rtasiga hovuz va qo'shimcha binolar qurdiradi. Charmgarchorbog'ni obodonlashtiradi, chinorlar ektiradi. Bu yerda o'tgan asrning boshlarida ham kishi qulochi yetmaydigan chinorlar bo'lganligini shu joylik keksalar aytib yurishadi.

Abdullaxon uyi 1955—1956 yillarda, Masjid esa 1975—1976 yillarda buzilib, o'rniga Karmana qishloq xo'jalik kolleji uchun binolar qurildi. Eski binolarning yog'ochlari talon-toroj qilindi. Abdullaxon masjididan 4 ta ustun qoldi, xolos. Bu ustunlar Xazrati Qosim Shayx xonaqosining shimoliy tomo-nida usta Nusratullo Tursunov tomonidan qurilgan binoning ayvoniga quyildi. Qariyb 500 yil elga xizmat qilgan Abdullaxon ustunlarining umri yanada uzaytirildi.

6-rasm Charm Gar Chorbog' (ayvon shifti tafsiloti) 1975

Charm-gar chorbog' - haramning uyi amir Sayid Abdulahadxonning sevimli saroyi hisoblangan. Haram an'anaviy tartibdagi yopiq hovli bo'lib, ayvon shimolga qaragan va ayvonning oldida kichik bir hovli bo'lgan. Karmanadagi Charm-gar saroyi majmuasida, Buxoro amirining shaxsiy hayoti shifokori Pisarenko Semyon Kuzmich ham doimiy yashab, amirning o'zi va uning o'g'li Sayid Olimga katta ta'sir ko'rsatgan.

Bu chorbog'larga turli o'lkalardan olib kelingan xushxo'r mevali daraxtlar, betakror-nafis gullar o'tqazilgan. Ayniqsa Charmgarchorbog' (hozirgi qishlok xo'jalik kasb hunar kolleji o'rni)dagi naqshin olmalar, Mirzochorbog' (oldingi pilla urug'chilik zavodi) dagi osmonga bo'y cho'zgan baland zardoli va Rossiyadan olib kelingan akatsiyalar, Gulchorbog' (hozirgi Oftobjon bolalar oromgohi) dagi salqin hovuzlar betakrorligi bilan ajralib turgan.

Adabiyotlar:

1. Pisarchik A.K. "Kermina yodgorliklari" to'plamida "Sitorik nazariya va arxitektura instituti aloqalari" 1944 yil 4-son.
2. R. U. Chekaevaning suratlari va chizmalari, 1975 yil Hottabychdan repost

3. Solekhovich I. S., Halimovich B. H. PALACE ARCHITECTURE IN MEDIEVAL BUKHARIAN ARCHITECTURE //Scientific Impulse. – 2023. – Т. 1. – №. 7. – С. 802-805.
4. Tojiev I., Vakhitov M. Research of structure of mortars for architectural monuments of Bukhara //AIP Conference Proceedings. – AIP Publishing LLC, 2022. – Т. 2467. – №. 1. – С. 020021.
5. Vakhitov M., Tojiev I. Research of strength of modified mortars for restoration of Bukhara architectural monuments //AIP Conference Proceedings. – AIP Publishing LLC, 2022. – Т. 2467. – №. 1. – С. 020045.
6. Тожиев И. И. Химические и минералогические составы исторических строительных растворов. Universum: технические науки: научный журнал. № 2 (95). Часть 6. г //Москва. – 2022. – С. 5-8.
7. Вахитов М. М., Тожиев И. И. Строительные растворы памятников архитектуры Бухары. – 2020.
8. Тожиев И. И. ИЗУЧЕНИЕ СТРУКТУРЫ АРХИТЕКТУРНЫХ РАСТВОРОВ //Universum: технические науки. – 2022. – №. 2-2 (95). – С. 52-54.
9. Юнусов Г. Г., Тожиев И. И. Тарихий обидалар реставрацияси учун мўлжалланган қоришмаларнинг оптимал таркибларини топишнинг математик модели //Журнал Физико-математические науки. – 2021. – Т. 2. – №. 1.
10. Zaitov A. A., Tojiev I. I. On a metric on the space of idempotent probability measures //arXiv preprint arXiv:1006.3902. – 2010.
11. Solekhovich, I. S., & Halimovich, B. H. . (2023). ARCHITECTURE AND HISTORY OF 12 GATES OF BUKHARA АРХИТЕКТУРА И ИСТОРИЯ . *Scientific Impulse*, 1(7), 818–825. Retrieved from
12. Хожиева Р. Б., Имамов С. С. ХРОМАТОГРАФИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ МЕТИЛ И ЭТИЛМЕРКАПТАНОВ В НЕФТЯНЫХ ПРОДУКТАХ //Инновационное развитие. – 2017. – №. 3. – С. 7-8.
13. Нуруллаева З. В., Имамов С. С. КАТАЛИЗАТОРЫ ПРОЦЕССА ГОРЕНИЯ ТОПЛИВНО-ВОЗДУШНОЙ СМЕСИ //Инновационное развитие. – 2017. – №. 3. – С. 6-7.
14. Vakhitov M., Tojiev I. Research of strength of modified mortars for restoration of Bukhara architectural monuments //AIP Conference Proceedings. – AIP Publishing LLC, 2022. – Т. 2467. – №. 1. – С. 020045.
15. Tojiev I., Hamidova M. Mathematical model for determining the optimal composition of mortars for restoration of historical monuments //Journal of Physics: Conference Series. – IOP Publishing, 2022. – Т. 2373. – №. 4. – С. 042008.
16. Тожиев И. И. ИЗУЧЕНИЕ СТРУКТУРЫ АРХИТЕКТУРНЫХ РАСТВОРОВ //Universum: технические науки. – 2022. – №. 2-2 (95). – С. 52-54.
17. Vaxitov M. M., Tulaganov A. A., Tojiev I. I. ADHESION STRENGTH OF MODIFIED PLASTER SOLUTIONS FOR RESTORATION OF ARCHITECTURAL MONUMENTS OF BUKHARA //Journal of Tashkent Institute of Railway Engineers. – 2020. – Т. 16. – №. 4. – С. 29-32.
18. Solekhovich I. S. XUDOYORXON SAROIYI QURILISHINING TARIXI VA ARXITEKTURASI //Новости образования: исследование в XXI веке. – 2023. – Т. 1. – №. 9. – С. 14-19.
19. Solekhovich I. S., Istamovich X. S. BUXOROI SHARIFNING 12 DARVOZASI QURILISHI TARIXI VA ARXITEKTURASI //PEDAGOG. – 2023. – Т. 6. – №. 3. – С. 317-327.
19. Karmana qadimiy diyor- A.Hotamov N.Bekniyozov Toshkent-2007y